

A Jósa András Múzeum Régészeti Adattára és Fotótára

Simonné Asztalos Henrietta

Adattár

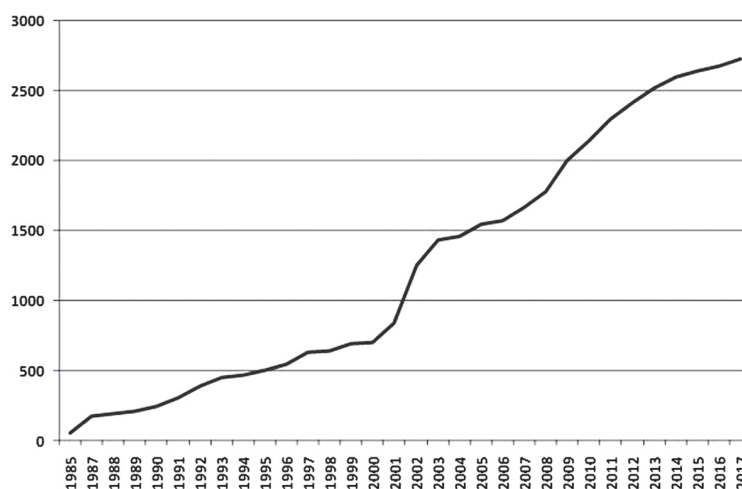
A múzeumokban létezik egy olyan gyűjtemény, amely ugyan soha nem állt olyan mértékig reflektorfényben, mint a régészeti leletek, ámde a tudományos kutatás szempontjából legalább olyan fontos, ha nem még fontosabb, mint amaz. Ez a Régészeti Adattár: a megfigyelések, a feltárások során keletkezett dokumentációk, a templomkutatások adatainak tárháza.

A Jósa András Múzeum Régészeti Adattára jelenleg több mint 2700 leltározott dokumentációt tartalmaz. Ez a szám persze évről-évre növekszik a leletbejelentések, ásatások arányában.

A szisztematikus leltározás 1985-ben indult, tulajdonképpen ettől az időponttól számíthatjuk a mai értelemben vett adattár létrejöttét. Az előzményt egy fiókos szekrény jelentette, amelyben a múzeum Egyház utcából jelenlegi helyére költöztetése után Németh Péter településenként ábécé sorrendben helyezte el a meglévő iratanyagot. Ennek mennyisége akkor még lehetővé tette, hogy a munkatársak megtalálják az éppen szükséges anyagot. A múzeum 1980-as évekbeli fejlődése együtt járt a régész szakemberek létszámának emelkedésével, valamint ennek megfelelően a bekerülő leletanyag és természetesen a hozzá tartozó adathalmaz ugrásszerű növekedésével. Így merült

fől annak igénye, hogy az egyes adattári anyagok leltárba kerüljenek, és elkészüljön egy mutatórendszer, mely biztosította, hogy azok az egységek, amelyek több, nem azonos betűvel kezdődő településre vonatkoznak, könnyen megtalálhatók-ká váljanak. Az első lépések Istvánovits Eszter nevéhez kötődnek, aki 1985-ben kezdte el beletárolni a felhalmozódott iratokat és elkészíteni a mutatókartonokat, melyek mára már feleslegessé váltak, hisz a leltárkönyv digitalizálásával egyszerűbb és gyorsabb a keresés.

Mivel a dokumentációk száma nőtt (1. kép), valamint világossá vált, hogy a korábbi anyag feldolgozása évekig el fog húzódní, ha a régészetre háruló további feladatok mellett, mintegy „másodállásban” leltározunk, szükségessé

1. kép

A Jósa András Múzeum Régészeti Adattárának gyarapodása

Fig. 1

Development of the Archaeological Archive of the Jósa András Museum

vált a gyűjteményért felelős adattáros kinevezése, akinek a fő feladata lett a dokumentációk, feljegyzések stb. leltározása, a kutatók kiszolgálása. Az első adattárost 1985-ben nevezte ki Németh Péter igazgató. A megfelelő szakembert Muskoczkzy Edit személyében találta meg. Őt Losoncziné Gulyás Anikó váltotta (1987–1998). Amíg ő gyermekével otthon volt, addig Kánási Lászlóné töltötte be ezt a pozíciót (1988–1990), majd Mátayné Vasiszter Ibolya (1990–1993), Soósné Csernák Zsuzsanna (1993–1999), őt követően pedig Kozma Veronika lett az adattáros (1999–2001). 2002-től napjainkig jelen tanulmány szerzője tölti be a pozíciót. Időközben a feladatkör bővült, változott – gondolok itt például a sajtófigyelésre, a kapcsolattartásra a közhiteles nyilvántartás szakembereivel stb. –, így szükségessé vált egy olyan ember, aki besegít az adattárosnak. Ez a személy 2012-től Deákné Vattai Olga.

Kezdetben természetesen valamennyi információt hagyományos hordozón rögzítettek a szakemberek, lett légyen az szöveg, fotó, rajz vagy éppenséggel felszínrajz, térkép. A digitális világ terjedésével mindinkább igyekeztünk áttérni a kettős nyilvántartásra, azaz a hagyományos hordozókon is őrizzük a dokumentumokat, mellette pedig igyekszünk minél nagyobb hányadot digitalizálni. Egy 150 éves intézmény esetében ez nem is olyan egyszerű. Az egyes időszakokban más és más formátumban készültek a feljegyzések, fényképek, rajzok. Emellett szükségesnek látszott – már csak múzeumtörténeti szempontból is – Jósa András, illetve Kiss Lajos adattári régészeti „hagyatékát” külön egységként kezelni. A digitalizálás lehetősége ezt megkönnyíti, ugyanakkor az állagmegóvás szempontjából is hatékony, ám nem könnyen illeszthető be a mai elvárások (lásd protokoll) szerinti nyilvántartásba. Ezt a problémát sikerült egy komplex múzeumi adatbázis fejlesztésével áthidalnunk. Fontos lenne azonban egy komolyabb topográfiai projekt megyénk területén, mivel a katonai térképek titkosításának feloldását megelőző időszakban regisztrált lelőhelyek azonosítása ennek hiányában sok esetben várat magára.

Jelenleg a Régészeti Adattárban a 2000-es évek régészeti dokumentációi érhetőek el digitálisan. Az ezt megelőző évek anyagainak folyamatos a feldolgozása, de nem teljes. Adatbázisunk jelenleg 1832 lelőhelyen (2. kép) 2260 alkalommal végzett tevékenységről tartja nyilván az információkat, ezen belül 18096 régészeti objektumra vonatkozóan hagyatkozhatunk rá.

Nem hanyagoljuk el ezzel párhuzamosan a hagyományos alapú iratanyagot sem. Minden leltári egységet kinyomtatunk, leltározunk és archiválunk. Ennek modern elhelyezésére 2008-ban a Régészeti Adattár gördülő polcrendszerrel kapott, amely szükség esetén átépíthető (3–4. kép). Ezen a polcrendszeren 38 méter leltározott iratanyag található.

Az adattár látogatottsága a következőképpen alakult:

<i>Évszám / Year</i>	<i>Kutatók száma / Number of researchers</i>	<i>Kutatási alkalom / Number of research events</i>	<i>Évszám / Year</i>	<i>Kutatók száma / Number of researchers</i>	<i>Kutatási alkalom / Number of research events</i>
2009	26	65	2015	105	141
2010	26	94	2016	101	125
2011	35	145	2017	93	112
2012	37	157	2018	31	31
2013	72	110	2019	28	29
2014	132	173			

Az adattár használata egy – a múzeum weblapjáról is letölthető és elküldhető – kérelem kitöltéséhez kötött (5. kép). Az adattár minden esetben előzetes írásbeli igazgatói engedéllyel kutatható.

Kemecse, Zsadány (2016) lelőhelyverzió adatlapja

Lelelőhelyverziók | Alap adatok | Szerkesztés | Tevékenységek | Légifotók | Térkép | Régi térképek | Irodalom | Dokumentumok | Képek kezelése

Összes lelőhelyverzió

Exportálás

Alapadatok

Lelelőhelyverzió neve:	Kemecse, Zsadány (2016)
Intézmény:	Jósa András Múzeum
Számolás:	Kemecse,
Lelelőhely:	Kemecse, Zsadány
Feltárás típusa:	Objektum alapú
Objektumok száma:	1 Objektumok megtekintése
Település neve:	Kemecse
Dűlőnév:	Zsadány
KÖH azonosító:	
Feltárást vezető régész	
Istvánovits Eszter	2016
Térképlap:	89-243
Térkép vetülete:	EOV
Központi Y koordináta:	856642
Központi X koordináta:	306876
Földrajzi hosszúság:	21.8207706494914
Földrajzi szélesség:	48.072453488963
Felületi forma:	Homokdomb
Talajtani jellemzők:	Homok
Lelelőhely jellegek:	Szórvány
Korok:	Bronzkor, Római kor, Népvándorlás kor
Korszakok:	Késő bronzkor, Kora császárskor, Hun kor
Kultúrák:	Római, Szarmata
Lelelőhely állapota:	Bolygatatlan
Lelelőhely ismertsége:	Leletbejelentés
Megjegyzés:	2016. április 28-án Prémusz István kemecsei lakos felkereste a múzeumot és behozott leleteket. Ezek közül egy orsókarikát a helybeli juhásztól kapta, majd fémkeresővel találta a többi tárgyat. A lelelőhelyet megmutatta a térképen. A leleteket rajzolásra és fotózásra átadta. Ezek bekerülnek a Kemecsei Helytörténelmi Gyűjteménybe.
Létrehozó:	Istvánovits Eszter
Létrehozás ideje:	2016-04-28 10:32:15
Publikus:	Igen

2. kép

A Jósa András Múzeumban használt, a Pazirik Kft. által fejlesztett EMIR régészeti gyűjteményt feldolgozó adatbázis egy lelőhelyre vonatkozó oldala

Fig. 2

A page representing a site from the database EMIR developed for the Archaeological Collection by the Pazirik Ltd., used in the Jósa András Museum

3. kép

A Jósa András Múzeum adattárának gördülő polcrendszere

Fig. 3

Rolling storage shelves of the archive of the Jósa András Museum

4. kép

A Jósa András Múzeum adattárának gördülő polcrendszere

Fig. 4

Rolling storage shelves of the archive of the Jósa András Museum

**JÓSA ANDRÁS
MÚZEUM**

ADATTÁR-HASZNÁLATI KÉRELEM

Nyilvántartási szám:
Látogatói jegy száma:

ADATVÉDELEM

Regisztrációs szám:
Név:
Születési név:
Anyja neve:
Születési hely, év:
Lakcím:
A kutatás tárgya:

A múzeum a kutató adatait az adatvédelmi törvényben leírtaknak megfelelően kezeli.
A kutatási engedély adott naptári évre vonatkozik, és a múzeum valamennyi gyűjteményében **DÍJTALAN** kutatást tesz lehetővé. Amennyiben teheti, kérjük az online őrlap segítségével előre egyeztetett időpontban keresse fel intézményünket, hogy a kért anyagot elő tudjuk készíteni!

A múzeum gyűjteményeinek használatára vonatkozó felvilágosítást megkaptam. Tudomásul veszem, hogy az általam használt dokumentumokért és tárgyakért felelősséggel tartozom.

Kutatási szabályzat: www.josamuseum.hu

Az alábbiak kitöltése nem kötelező! Kérjük, munkánk hatékonyabb elvégzése érdekében adja meg a következő adatokat.

Telefonszám:
E-mail:
Munkahely / Iskola:

Adattáros aláírása
.....
Kutató aláírása
.....
Múzeumi igazgató aláírása
.....

Nyíregyháza, 20.....

Jósa András Múzeum
4400 Nyíregyháza, Benczúr tér 23
Telefon/Fax: +36 (72) 315-7222
E-mail: info@josamuseum.hu
www.josamuseum.hu

Adattári feladatok
Simonné Asztalos Henrietta
Dezseny István Császár
E-mail: adattar@josamuseum.hu

5. kép

A Jósa András Múzeum adattár-használati kérelme

Fig. 5

Application of the Jósa András Museum for the use of archive

Fotótár

A Régészeti Adattár mellett elkülönített gyűjtemény a fotótár. Míg az előbbi mind nagyobb lépésekben növekszik – elsősorban a nagyberuházásokat megelőző feltárások és régészeti felügyeletük következtében –, addig az utóbbinak a növekedése a korábbi időszakokhoz képest jócskán visszaesett. Ennek oka a digitális fotózás elterjedése. A fotótárban közel 50 ezer leltározott tétel található, amelyek között negatívak, diák, pozitív nagyítások és üvegnegatívak egyaránt megtalálhatók (6. kép): zömük ma már digitalizált. Témájuk szerteágazó: régészeti, néprajzi, helytörténeti, művészettörténeti, numizmatikai anyag egyaránt található bennük. 263 üvegnegatívot őrzünk, valamennyi digitalizált, többségük restaurált. Az állomány jelentős része (több mint 16 000 darab) a Magyar Nemzeti Digitális Filmarchívum honlapján megtekinthető.

A fotótár igazgatói engedéllyel kutatható, meghatározott feltételek teljesítésével a felvételek zöme publikálható.

Hagyatékok

A fentiekben már érintettem a hagyatékok kérdését. Közülük a dokumentációs jellegűek (a múzeumalapító Jósa Andrásnak és a múzeum korábbi igazgatóinak, Kiss Lajosnak, Dienes Istvánnak, Csallány Dezsőnek az anyagai) és a fotóállományok (a *Kelet-Magyarország* című napilap fotósainak, Zsák Zoltánnak, Hammel Józsefnek, Elek Emilnek a felvételei) egyaránt a Régészeti Adattárban kaptak helyet. A fotóhagyatékok nem képezik a fotótár

6. kép

Üvegnegatív. Vöröskatonák temetése 1919. április 12-én Nyíregyházán

Fig. 6

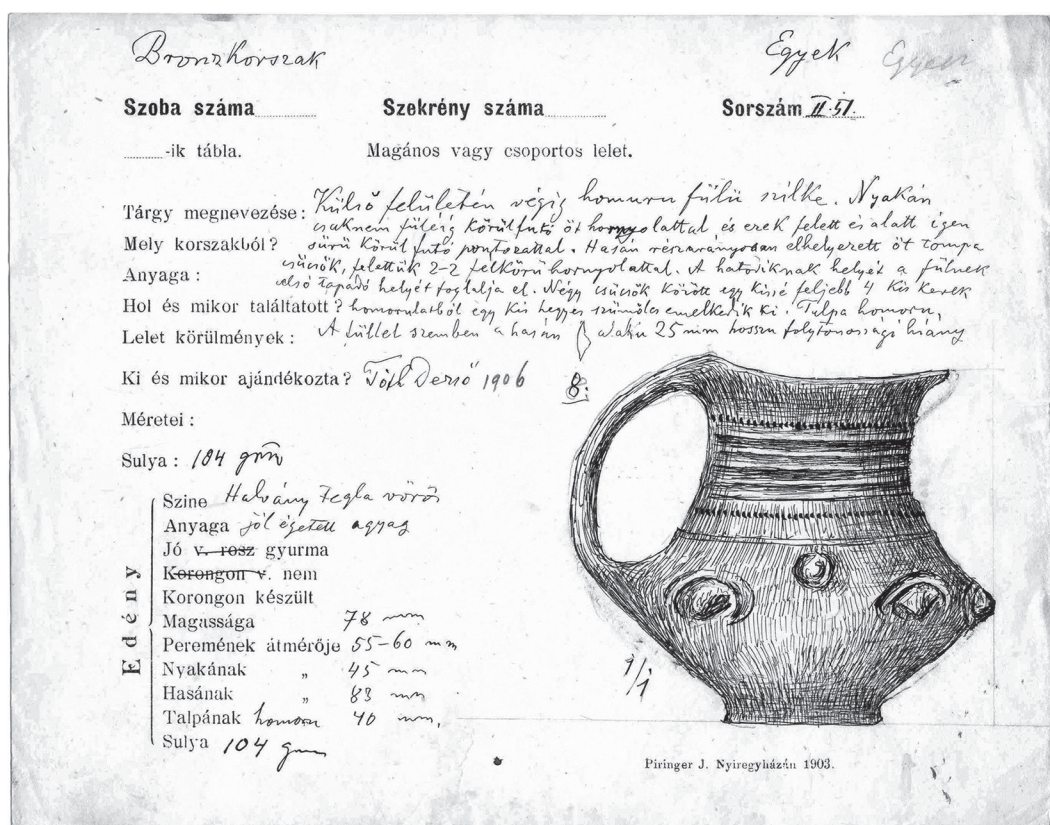
Glass negative. Funeral of Red Army soldiers on April 12, 1919 in Nyíregyháza

részét, külön-külön leltározott gyűjteményrészek. Az említett komplex múzeumi adatbázis részeként jelenleg folyamatban van egy új, korszerű fotónyilvántartó modul kialakítása, melyet szándékunkban áll széles körben hozzáférhetővé tenni.

Dokumentációs hagyatékok

Jósa András hagyatéka

Kiemelkedően fontosak a múzeumalapító Jósa András (1834–1918) kéziratai, tudományos és hírlapi cikkeinek kefelevonatai, illetve különnyomatai, rajzos leírkartonjai, rajzos táblái, valamint azok korabeli fénymásolatai. Egyedülállóak rajzzal ellátott sírleíró ívei, lelőhelytérképei. A hagyatékok részét képezik a jegyzettömbök, névjegyek, feljegyzések, piszkozatok, régi leltárlisták. Eredeti leltárkönyve ugyancsak tanulmányozható. Rajzos kartonjait ez alapján vette fel (7. kép). A teljes gyűjtemény 5 részre tagozódott, ezeket római számmal jelölte: I. kőkorszaki, II. réz- és bronzkori, III. ún. La Tène ízlésű, IV. népvándorlás kori, V. honfoglalás kori leletek. A cédulakatasztert utódja, Kiss Lajos folytatta. Kettejük anyagát ezen a ponton együtt hagytuk. Megjegyzendő, hogy ezt a rendszert az 1950-es években az újraleltározáskor a Jósa András Múzeumban nem tartották meg: a korábbi anyagokat újraleltározták, ami sok esetben kárára vált a gyűjteménynek: a régészeknek máig nem sikerült valamennyi tárgyat azonosítaniuk a Jósa-féle leltári számmal.

7. kép

Jósa András rajzos leírkartonja

Fig. 7

Descriptive card of András Jósa

Kiss Lajos hagyatéka

Kiss Lajos (1881–1965) hagyatékából elsősorban a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei települések templomainak kéziratos leírásait, alaprajzait emelhetjük ki. Nem kevésbé fontos a hivatalos levelezése. Kiss Lajos régészeti vonatkozású adattári anyagainak egybegyűjtése folyamatban van: ezek egy része még a Régészeti Adattárban szerepel, ahova a fénymásolatát fűzzük le, és emeljük ki az eredetit a hagyaték részeként. Megjegyzendő, hogy Kiss Lajos kéziratának, feljegyzéseinek zömét nem a Jósa András Múzeumban őrizzük, azok a Hódmezővásárhelyi Fióklevéltárba kerültek halála után.

Dienes István hagyatéka

Dienes István (1929–1995) anyaga 180 leltározott tételből áll. Ezek között elsősorban hivatalos és magánlevelezések, rajzok, kéziratok, újságcikkek találhatók. 1996-ban a Jósa András Múzeum Adattára leltározásra átvette a Magyar Nemzeti Múzeumtól Dienes István hagyatékából a tőle, illetve édesapja, Dienes Ö. István¹ hagyatékából a Nyíregyházára vonatkozó tételeket.

2017 márciusában Dienes Istvánné jóvoltából további dokumentációkkal bővült a hagyaték.

Csallány Dezső hagyatéka

Csallány Dezső (1903–1977) anyagát 105 leltározott tétel alkotja. Kéziratok, rajzok, levelezések, jegyzetek, cikkek találhatóak a hagyatékban, köztük olyan közöletlen monográfia anyaga is, mint a beregsurányi nagy császárkori fazekastelep feldolgozása magyarul és németül.

Fotóhagyatékok

Hammel József hagyatéka

Hammel József (8. kép) 1918-ban született Karcagon. A háborúban a repülős felderítőknél szolgált. A hadifogságból hazatérve Debrecenben, majd Nyíregyházán dolgozott mint korrektor és fotós a helyi újságok szerkesztőségében.² Fotói mára kordokumentumok. Nyugdíjazása után valamennyi negatívját a múzeumnak ajándékozta. A hagyaték több mint 4000 leltározott tételből áll, ami 74 ezer feletti negatívszámot jelent.³ Készítési

8. kép

Hammel József (1918–2018)

Fig. 8

József Hammel (1918–2018)

¹ Dienes Ö. István (1905–1986) néprajzos, várostörténész, irodalmár, szociológus. Két évtizeden át a városi mérnöki hivatal napidíjas műszaki rajzolójaként, majd a tervezőirodában helyettes műszaki tiszt közel 25 esztendőn át. Nála jobban talán senki nem ismerte a régi Nyíregyházát. A város számos emléktáblája az ő szenvedélyes ügybuzgalmának köszönheti létét. (http://www olvass-sokat.hu/sites/olvass-sokat.hu.foiskola/files/galeria/muveszet/Ny%C3%ADregyh%C3%A1za/irodalom/mtt_198_07_dienes_o_nyrgyh.pdf – utolsó letöltés: 2018. november 23.)

² <http://www.szabarchiv.hu/drupal/node/65235> – utolsó letöltés: 2018. november 23.

³ Irratár (iktatószám nélkül) A Jósa András Múzeum 1992. évi munkaterve.

9. kép

Hammel József felvétele

Fig. 9

Photo by József Hammel

10. kép

Hammel József felvétele

Fig. 10

Photo by József Hammel

idejük 1957–1978 közötti. A fotók közel fele Nyíregyházán, Sóstón, Oroson, Borbányán és a környező bokortanyákon készült, a másik fele Szabolcs megyéből származó felvétel. Számos negatívon szerepel Sóstó: a Krúdy Szálló, a strand, a víztorony, a Svájci lak, emellett rengeteg utca- és látkép, Nyíregyháza középületei (pl. a színház, a múzeum). Megnézhetjük az egykori villamost, szobrokat, építkezéseket (pl. az almatárolót és a konzervgyárat).

Közel 5000 kép készült tsz-ekről, állami gazdaságokról, ezen felül sok iparral, mezőgazdasággal kapcsolatos fotó akad (9–10. kép). Felvételek sora idézi a rendezvényeket (pl. iskolai évenyitők és ballagások, sportesemények, kiállításmegnyitók, politikusok látogatásai). A megyebeli műemlékek, hidak, gyárak egy része ma már nincs meg. Szívszorítóak a 1970-es árvíz képei.

Hammel József 2018-ban, 100 éves korában hunyt el.

Zsák Zoltán hagyatéka

Zsák Zoltán (11. kép) 1917-ben született Budapesten. Eleinte több mindennel próbálkozott, míg megtalálta azt, ami életének meghatározója lett: a fotózást. Családján kívül minden örömét a munkájában lelta. Nagy szakmai szeretettel, szívvel-lélekkel fényképezett. 1986-ban halt meg (BOROS 1993.).

A kollekció alapvetően negatívokból áll. Közel 600 leltározott tételről van szó, de egy-egy leltári szám ebben az esetben

11. kép

Zsák Zoltán (1917–1986)

Fig. 11

Zoltán Zsák (1917–1986)

12. kép
Zsák Zoltán felvétele

Fig. 12
Photo by Zoltán Zsák

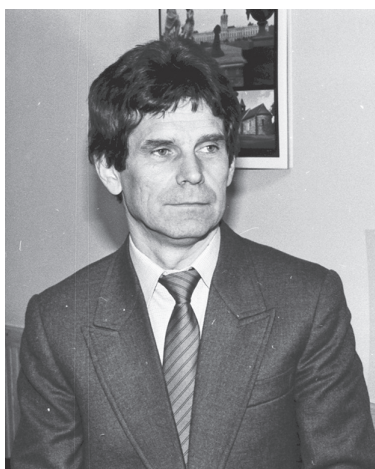

13. kép
Zsák Zoltán felvétele

Fig. 13
Photo by Zoltán Zsák

is több negatívot jelöl. Ismét megyebeli felvételekről beszélhetünk: szobrokról, templomokról, épületekről (12. kép), sporteseményekről, pecsétokról, felvonulásokról, kiállításokról, utcaképekről (13. kép). A legkorábbi kép 1961-ben készült, az utolsó 1988-ban.

Míthogy a múzeumnak főállású fotósa nem volt (elsőként Belánszky-Demkó Péter 1991-ben került állásba), az 1980-as években Zsák Zoltán volt az, aki „kiszolgált” az intézményt: vele készítették a kiállításra, kiadványhoz vagy éppen dokumentáláshoz szükséges felvételeket.

14. kép
Elek Emil (1946–)

Fig. 14
Emil Elek (1946–)

Elek Emil hagyatéka

Elek Emil (14. kép) 1946-ban született Nagykállóban. Baktalóránt-házán vezette műtermét és hobbiból küldött fotókat a *Kelet-Magyarország* című napilap szerkesztőségébe, majd felkérték munkatársnak. Így 1968-tól a napilap fotóriportere lett, ahol közös laborba került Hammel Józseffel. A lapban ő indította el a képriportokat, képösszeállításokat jelentetett meg. Több jelentős, országosan is elismert fotóalbumot készített. Önálló kiállításai voltak a megyében és országosan.

A múzeumba került fotóanyaga elsősorban megyei felvételek összessége. Csak negatívokból áll. Ezeken Elek Emil a nyíregyházi és megyebeli eseményeket (pl. fürdőruha-bemutató – 15. kép), épületeket (16. kép), utcákat, mezőgazdasági munkákat (pl. almaszüret), építkezéseket örökített meg. Több mint 19 000 leltározott tételszámon sok ezer darabos hagyatékról van szó. Közülük az elsők 1978-ban készültek, az utolsók 1995-ben.

15. kép

Elek Emil felvétele

Fig. 15

Photo by Emil Elek

16. kép

Elek Emil felvétele

Fig. 16

Photo by Emil Elek

Irodalom

BOROS 1993.

Zsák Zoltán fotói. Szerk. Boros György. Városi Galéria, Nyíregyháza [1993.]

SIMONNÉ Asztalos Henrietta

Jósa András Múzeum

H-4401 Pf. 54.

e-mail: adattar@josamuzeum.hu

Archaeological Archive and Collection of Photographs of the Jósa András Museum

There is a collection in museums, at least as important from research, as archaeological finds. This is the archaeological archive. At the moment, the Archaeological Archive of the Jósa András Museum includes more than 2,700 inventoried documentations. This number is constantly growing depending on the reports on sites and excavations. Systematic inventorization has begun in 1985. It started with a chest of drawers in which Péter Németh placed the actual material according to settlements, in alphabetical order.

In the 1980s, the incoming find material and set of data grew by rapid leaps. This demanded inventORIZATION and a system of indexes. The first steps were made by Eszter Istvánovits, who, in 1985, started to inventory the stacked documents and to make cardboard indexes. The number of documents was growing, so it became necessary to appoint a person in charge of the collection, whose main task became the inventory of documentation, records, etc., and serving the researchers. Director Péter Németh appointed the first archivist in 1985.

With the spread of the digital world, we started to switch to double registry, that is to say, we preserved documents on traditional data carriers, and beside it, tried to digitalize as much as we could. Presently, documentations of the 2000s can be obtained digitally in the Archaeological Archive of the Jósa András Museum. Processing of the earlier material goes on continuously.

Besides the Archaeological Archive, a special unit is represented by the Collection of Photographs. Comparing to previous periods, its development significantly dropped back because of the spread of digital photography. Here, almost 50,000 inventoried issues are kept, including negatives, slides, positive pictures, and glass negatives. Most of them have been digitalized. Their topics cover a wide range: archaeology, ethnography, local history, art history, and numismatics.

Among legacies, documentations (materials of the museum-founder András Jósa and earlier directors of the museum Lajos Kiss, Dezső Csallány and István Dienes) and photo files (photos by photographers of daily newspaper *Kelet-Magyarország* Zoltán Zsák, József Hammel, and Emil Elek) all were placed in the Archaeological Archive. Photo legacies do not belong to the photo collection, these are collection parts inventoried separately.

Henrietta SIMONNÉ Asztalos

Jósa András Museum

H-4401 Pf. 54.

e-mail: adattar@josamuzeum.hu